

TRENDEJÄ VAI KAAOSTA? – Ruokatottumusten ja ruokatalouden hoidon muutokset 1980- ja 1990-luvuilla

Valmisruokien käyttö suomalaisissa kotitalouksissa on lisääntynyt, mutta samanaikaisesti myös kauppojen valmisruokavalikoimat ovat merkittävästi kasvaneet. Silloinkin kun ruokaa valmistetaan itse, raaka-aineina käytetään yhä enemmän mahdollisimman vähän esikäsitellyä tarvitseviä ja nopeasti kypsyyviä tuotteita. Tiedot käyvät ilmi Kuluttajatutkimuskeskuksessa valmistuneesta tutkimuksesta "Trendejä vai kaaosta? – Ruokatottumusten ja ruokatalouden hoidon muutokset 1980- ja 1990-luvuilla."

Tutkimuksessa muutoksia selvitettiin ensin perehtymällä aiheesta eri tieteenaloilla tehtyihin tutkimuksiin. Vallitsevina trendeinä nousivat esille yksilöllistymiskehityksen vauhdittamina ruoan valmistuksen helppous ja mukavuus sekä ruoan terveellisyys ja turvallisuus. Eri markkinatutkimuslaitosten kokoamien aineistojen avulla selvitettiin kuinka nämä suuntaukset ovat edenneet suomalaisessa yhteiskunnassa. Tulosten tulkinnassa keskityttiin valmistuksen helppoutta ja mukavuutta korostavaan suuntaukseen, josta käytetään yleisesti convenience-nimitystä.

Valmisruokavaihtoehdot ovat lisääntyneet voimakkaasti

Valmiiden einesten ja pakasteiden käyttö kotiruolanlaiton lisänä ja ohella on yleistynyt. Noin kolmasosa talouksista käytti niitä arkisin osana ruokatalouden hoitoa vuonna 1988 ja osuus kasvoi lähelle puolta vuonna 1997. Viikonloppuisin osuus on samana ajanjaksona noussut 15 prosentista 30 prosenttiin. Tapahtunut muutos kuvaa valmisruokien käytön yleistymistä, mutta myös vaihtoehtojen lisääntymistä ruokatalouden hoidossa. Valmisruokien käytössä on siirrytty myös yhä valmiimpien aterioiden ostamiseen.

Nuorten ruoanvalmistustavat muuttuvat

Valmisruokia ostavat erityisesti yksinasuvat ja lapsiperheet. Nuorimmat ikäluokat valmistavat ruokaa raaka-aineista lähtien selvästi harvemmin kuin yli 45-vuotiaat. Kuitenkin vielä joka toinen talous valmistaa ruoan arkisinkin raaka-aineista lähtien, mutta kehityksen suunta on selvä. Silloinkin kun ruokaa valmistetaan itse, raaka-aineina käytetään mahdollisimman vähän esikäsitellyä kaipaavia ja nopeasti kypsyyviä tuotteita. Raaka-aineet, jotka vaativat ruoanvalmistuksen perustaitoja, useita työvaiheita tai pitkän kypsymisajan ovat jäämässä vain yli 45-vuotiaiden käyttöön. Tarvittavien taitojen ja rutiinien puuttuessa kynnys valmistaa perinteisiä ruokia nousee yhä. Myös ruoanlaittoa harrastavat nuoret tulevat tulevaisuudessakin käyttämään nopeasti valmistuvia raaka-aineita. Syvimmän laman aikana kotitaloudet lisäsivät leipomista, ruoanvalmistusta ja pakastamista, mutta sen jälkeen tilanne on muuttunut.

Välipalatyypinen ateriointi on lisääntynyt

Ateriointitavat ovat muuttuneet 1980-luvun alusta hitaasti. Aterioiden määrä on vähentynyt ja välipalojen vastaavasti lisääntynyt. Noin joka neljännessä perheessä on luovuttu yrittämästä löytää yhteistä ruoka-aikaa. Mitä isompia lapsia perheessä on sitä useammin he ajoittavat aterioinnin aikaan, joka sopii heille itselleen välittämättä muista perheen jäsenistä.

Ruokatalouden hoitoon vaikuttavat monet tekijät

Koko 1990-luvun on kiinnitetty erittäin paljon huomiota ruoan hintaan. Ruoan kalleuden ja halpuuden on nähty olevan tärkein ruoan valintaan vaikuttava tekijä. Ruokatalouden hoito on kuitenkin moniulotteinen kokonaisuus, jossa talouden tulojen osuus ei nouse kovin selkeästi esille. Suurituloiset ostivat kalliita raaka-aineita enemmän kuin vähemmän ansaitsevat taloudet, mutta eroja ei ollut esimerkiksi ruoka-aineiden monipuolisen käytön suhteen aivan pienituloisia lukuun ottamatta. Valmisruokia suurituloiset käyttivät jonkin verran enemmän kuin muut, mutta laman aikaiset erot tasoittuivat 1990-luvun lopulle tultaessa.

Convenience-suuntaus voimistuu

Tulevaisuudessa sellaiset ruokatalouden hoidon suuntaukset näyttävät voimistuvan, jotka tukevat toisiaan ja joita koko ruokajärjestelmä eli tuotanto, kauppa, kotitaloudet ja ruokaan liittyvä informaatio tukevat. Convenience-suuntauksen voimistumista tukevat monet eri asiat. Työelämän ja perheen yhteensovittamisen vaikeus ja jatkuva kiire lisäävät convenience-tuotteiden käyttöä. Individualistiselle elämäntavalle sopii hyvin, että kukin voi syödä silloin kun itselle sopii ja sitä mitä itse haluaa. Valmisruoat, jotka on pakattu yksittäisannoksiin on helppo lämmittää mikroaaltouunissa tai on kätevää käydä hakemassa pikaruokaa pistäytymispaikan tiskiltä. Sekä teollisuus että kauppa pitävät convenience-suuntauksen voimistumisesta, sillä se tuo kasvumahdollisuuksia muuten hitaasti kasvavalle elintarviketuotannolle ja kaupalle. Raaka-aineiden prosessoiminen valmiiksi aterioiksi merkitsee myös aiemmin kotona tehdyn työn siirtymistä palkkatyöksi, mistä syystä tuotteisiin muodostuu enemmän lisäarvoa kuin perinteisiä raaka-aineita tuotettaessa. Kauppa saa myös pitkälle jalostetuista tuotteista paremman katteen kuin raaka-aineista.

Lisätietoja: erikoistutkija Johanna Varjonen, Kuluttajatutkimuskeskus, puh. (09) 7726 7736, email: johanna.varjonen@kuluttajatutkimuskeskus.fi

Tilaukset: "Trendejä vai kaaosta? – Ruokatottumusten ja ruokatalouden hoidon muutokset 1980- ja 1990-luvuilla", Varjonen, J., Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja 2/2000.

Julkaisun hinta on 16,6 €. Julkaisua voi tilata Kuluttajatutkimuskeskuksesta, PL 5, 00531 Helsinki, puh. (09) 7726 7702, fax (09) 7726 7715, email: arja.luoto@kuluttajatutkimuskeskus.fi